

Irene Bendtsen & Jacob Folke Rasmussen

Der er så meget, vi deler

EN FORTÆLLING OM SAMSKABELSE
I SORØ KOMMUNE

INDHOLD	
FORORD	3
FRA VISION TIL FÆLLES LÆRING	4
ERFARINGER FRA UNDERVISNINGSFORLØBENE	5
RECOVERY ER EN SOCIAL PROCES	10
LITTERATURLISTE	12

Om Psykosociale Replikker

Dansk Selskab for Psykosocial Rehabilitering er etableret for at styrke det psykosociale rehabiliteringsperspektiv i Danmark til gavn for mennesker med psykiske vanskeligheder. Selskabet arbejder for dette formål gennem deltagelse i faglige og politiske debatter og ved at formidle viden til fagpersoner, brugere og andre interessenter.

Serien **Psykosociale Replikker** præsenterer artikler og essays, der diskuterer aktuelle faglige og fagpolitiske emner.

Læs mere på: www.psykosocialrehabilitering.dk

Publikationen er udgivet af:

Dansk Selskab for Psykosocial Rehabilitering
Tuborgvej 222
2400 København NV
info@psykosocialrehabilitering.dk
www.psykosocialrehabilitering.dk

Redaktion: Christian Ciesla Guld
Layout: Mark Gry Christiansen

Udgivet september 2018

Publikationen kan downloades på
www.psykosocialrehabilitering.dk

ISBN 978-87-994728-8-8

Forord

Kære læser

I dette nummer af Psykosociale Replikker deler vi tanker og refleksioner forbundet med gennemførelsen af fælles læringsforløb i rehabiliteringsprocesser ud fra en narrativ tilgang. Vores oplevelser og refleksioner beskriver vi dels fra et underviserperspektiv, dels fra et lederperspektiv.

At anlægge et narrativt perspektiv på rehabiliteringsprocesser handler om at sætte lys på de fortællinger, som kommer i spil i mødet mellem borgere, pårørende og professionelle.

Formålet med vores fælles læringsforløb er at give deltagerne færdigheder til at lytte, så andre får lyst til at tale, og færdigheder til at tale, så andre får lyst til at lytte. Herigennem mener vi at tilføre vores praksis nye handlemuligheder for at inddrage det, der er vigtigt for os i alt samarbejde. Samtidig vil vi forholde os aktivt og reflektivt til, om de positioner, vi selv bliver talt ind i, gør det lettere eller sværere for os at blive den slags medspillere i processerne, som vi ønsker at være.

Deltagergruppen i de fælles læringsforløb involverer en bred gruppe af mennesker i Sorø Kommune: beboere, brugere, borgere, ansatte på tværs af forvaltninger samt frivillige fra forskellige foreninger i Sorø.

Læringsforløbene har kørt siden foråret 2017. Vi har netop afsluttet hold 6 i juni 2018. Holdene er baseret på 5 x 6 timers undervisning, som tilrettelægges og afvikles differentieret alt efter deltagerens ønsker.

Når vi ønsker at dele oplevelser og refleksioner over vores fælles læringsforløb i denne artikel, er det, fordi vi ser, at de rummer et stort potentiale for fælles dannelse i sprog, kultur, tilgang og miljø. Desuden rummer de betydningsfulde undringsfællesskaber, som kan forny forståelsen af recovery som relationel og kontekstuel samt styrke håbet og *empower* deltagerne til at søge mening og udvikling af eget liv – såvel som til at udvikle den bedste lokale psykosociale indsats.

*Irene Bendtsen
Jacob Folke Rasmussen*

Sorø, september 2018

Fra ny vision til fælles læring

Af Irene Bendtsen

Som ny leder af Center for psykosociale indsatser i Sorø Kommune er jeg i foråret 2016 i gang med at lære medarbejdere og borgere at kende på min nye arbejdsplads. Jeg bestræber mig på at se alt med en nybegynders sind, da jeg er på rundtur på bosteder, opgangsfællesskaber, hos det opsøgende team og § 85-vejledere, hos beskæftigelsesindsatsen og ikke mindst på forskellige aktivitets- og samværstilbud i kommunens mindre byer.

Alle steder bliver jeg mødt af varme, arbejdsomme og trofaste medarbejdere, som har viet en stor del af deres arbejdsliv til at gøre en forskel for borgere, brugere og beboere med omfattende psykosociale problemer, som har berøring med centeret. De introducerer mig til dem, de samarbejder med på en omsorgs- og respektfuld måde.

Jeg har ikke erfaring med at være i en mindre kommune og gribes af den nærhed og store grad af kendskab, alle synes at have til hinanden og de borgere, de yder støtte og hjælp til. Dette gælder også for de tre afdelingsledere, jeg samarbejder med. Alle tre har mellem 10 og 25 års erfaring som ledere i centeret. Der ligger således en stor know-how på såvel de personlige relationer i kommunen som på det organisatoriske og faglige niveau.

På vores første lederseminar lægger vi de første grundsten til en kommende visionsproces, som vi ønsker at involvere medarbejdere, brugere og samarbejdspartnere i. Vi enes samtidig om, at visionen skal tage udgangspunkt i fem temaer, som er omdrejningspunktet for kommunens nye handicappolitik, som er *tilgængelighed, inklusion, mødet med den anden, samskabelse og frivillighed* samt *sundhed*.

Visionsprocessen indleder vi ved at invitere borgere, ansatte, og samarbejdspartnere samt pårørende til at deltage i temadage, hvor oplægsholdere fra fagprofessionelle selskaber, peer-, bruger- og pårørende-organisationer giver hver deres bud på, hvad der er vigtigt at få med i en recovery-orienteret vision, når de kigger i krystalkuglen.

I efterfølgende workshops går borgere, ledere, ansatte og andre interesserede, som har tilmeldt sig, i gang med at folde både forståelse og handlinger for de fem temaer ud. Her gives plads til at lytte til mange nye fortællinger om, hvordan indsatsen fremadrettet kan blive mere recovery-orienteret, styrke et mere ligeværdigt samarbejde samt give plads til samskabende fællesskaber med andre end os selv. Jeg deltager også på disse workshops og fornemmer, hvordan dialogerne giver fornyet energi og engagement blandt deltagerne. Evalueringen viser blandt andet:

“Det giver håb og fællesskab, når vi arbejder sammen om udvikling.”

“At være med til at udvikle en fælles vision, gør at jeg får lov at sætte mine fodaftryk.”

“Det er vigtigt, at vi får snakket om, hvad vi drømmer om, og hvad vi kan og vil i fællesskab.”

“Der skal være flere fælles, tilgængelige kurser for borgere og pårørende sammen med personalet.”

På baggrund af evalueringen og vores egne positive erfaringer nedsætter vi et visions- og uddannelsesudvalg bestående af brugere, ansatte, frivillige og ledere,

som skal arbejde med at beskrive visionen og gøre den leve- og bæredygtig.

Udvalget drøfter, hvordan vi kan lave fælles kurser for brugere, ansatte, pårørende, frivillige og samarbejdspartnere, som gør alle klogere på, hvordan rehabilitering og recovery samt visionens fem fokusområder bedst udmøntes i praksis. Vi inviterer en tidligere projektleder, konsulent og underviser fra kommunen, Jacob, med i udvalget, idet han har arbejdet med kursusforløb i narrative pædagogiske pejlemærker på børne- og ungeområdet.

Jacob hjælper os med at blive klogere på, hvordan vi kan tilrettelægge et fælles kursusforløb med fokus på ovenstående temaer ud fra en narrativ tilgang. Sammen med ham udarbejder vi en overordnet håb- og empowermentstrategi for deltagerne på kurset i forhold til hvert enkelt

tema med referencer til narrative perspektiver.

Undervisningsforløbet bliver formidlet på mange forskellige platforme og i forskellige udgaver i Sorø Kommune. Herefter går vi i gang med at differentiere uddannelsesforløbet i forhold til deltagerens ønske. Nogle hold planlægges som små hold i makkerpar, hvor en bruger deltager sammen med en medarbejder eller en ven eller pårørende. Andre hold er større og mere mangfoldige i deltagerkreds med blandt andet frivillige fra foreninger og samarbejdspartnere fra andre områder.

I det følgende deler Jacob praksiseksempler fra kursusforløbene for at give indblik i nogle af de dialoger, potentialer og udfordringer, som danner grobund for læring og recovery-processer på flere forskellige niveauer.

Erfaringer fra undervisningsforløbene

Af Jacob Folke Rasmussen

Jeg har netop afsluttet det sidste af seks hold, som har været gennem kursusforløbet "Narrative perspektiver på det psykosociale rehabiliteringsarbejde". Det har i sig selv været spændende at sammenflette den narrative teori med den vision, som Center for psykosociale indsatser har udarbejdet. Men især formen og deltagersammensætning på holdene har for mig bidraget til at gøre forløbene både lærerige og mindeværdige.

Ved opstarten af de første hold var jeg ret spændt og en lille smule tvivlende på, hvordan det ville blive at have både medarbejdere, brugere og frivillige som

kursusdeltagere på samme tid. Men tvivlen blev hurtigt afløst af en følelse af stor meningsfuldhed, og derfra glædede jeg mig ubetinget til at starte de efterfølgende hold op. Det er der flere grunde til, og jeg vil på de kommende sider formidle nogle af vigtigste.

De narrative spørgsmål, som åbner nye dialoger

På et første niveau viste den narrative tilgang sig at kunne åbne for nye dialoger mellem medarbejdere og brugere. Når man som bruger er i kontakt med psykiatrien, har der pr. definition været problemstillinger på spil i ens liv. Problemer,

der let kommer til at bliver dét, som man selv eller mennesker omkring én fokuserer på. Tilsvarende har mange medarbejdere traditionelt defineret sig selv som dem, der skulle hjælpe brugerne med at løse disse problemer. Herfra er der ikke langt til at lande i den oplagte rollefordeling, hvor brugerne er problemet, og medarbejderen er løsningen. Men da vi arbejdede med den narrative metode eksternalisering, hvor man sprogligt skiller problemet fra personen, havde Lis og Svend, som er henholdsvis medarbejder og bruger, en anden dialog end sædvanligt. Da vi samlede op på øvelsen, havde Lis følgende refleksioner:

Lis: “Svend siger tit, at han er sådan én, der ikke duer til noget. Så vi lavede en eksternalisering, som vi i al sin enkelthed kaldte *Idéen om, at jeg ikke duer til noget*”

Jacob: “OK. Og hvad betød det for jeres måde at tale sammen på, at I gik fra at tale om det, som en måde Svend er på, til at gøre det til en idé, der somme tider griber ham?”

Lis: “Det betød, at Svend både kunne komme med eksempler på, hvornår ideen særligt kom, og hvornår han kunne holde den mere på afstand. Men for mig betød det også, at jeg lidt bedre kunne blive i den del af snakken, der handlede om det problematiske.”

Jacob: “Og det var anderledes, fordi du sædvanligvis ville have gjort hvad?”

Lis: “Der ville jeg meget hurtigere være begyndt at ville overbevise ham om, at han da duer til en masse. Men fordi Svend nu ikke længere var problemet, gav det mig mod på at kredse lidt mere omkring det vanskelige. Det gav anledning til en masse fortællinger, også om undtagelser fra det problemfyldte, som jeg aldrig har hørt før.”

Medarbejdernes egne fortællinger bragt i spil

Så langt så godt. Den narrative teori og metode viste sig altså at kunne åbne nye muligheder i dialogerne om de vanskeligheder, som brugerne var oppe imod. Men undervejs i forløbet har det lige så ofte være brugerne, der spurgte ind til medarbejdernes fortællinger. For nogle medarbejdere var der i begyndelsen en vis betænkelighed ved, at det på kurset på denne måde også kunne være dem, der skulle interviewes om vanskeligheder eller udfordringer i deres liv.

“Jeg kan godt blive i tvivl om, hvorvidt brugerne bagefter synes, at jeg kan være til gavn for dem”, som en medarbejder formulerede det. “Hvis nu de ser mig blive berørt eller hører om mine problemer”.

Men medarbejderne kastede sig ud i det ud fra den aftale, som jeg lavede med hele holdet: At man ikke skulle bringe sine største, mest aktuelle og mest uafklarede traumer i spil undervejs. Med det udgangspunkt og med afsæt i den narrative idé om bevidning var vi omkring mange øvelser, hvor medarbejdere fortalte om den resonans, som brugeres fortællinger skabte hos dem selv og vise versa.

Da vi afsluttede det første hold, interviewede jeg en bruger om, hvordan det havde været at have disse dialoger med medarbejderne:

Heidi: “Det har været godt. Førhen troede jeg slet ikke, at folk, der arbejdede i psykiatrien, havde nogen problemer selv.”

Jacob: “Så hvorfor var det godt at opdage det?”

Heidi: “Så var det som om, jeg lidt bedre kunne bruge deres råd. Så vidste de jo lidt mere, hvad jeg var oppe imod, når de også kendte noget af det fra sig selv.”

Jacob: “Kunne du slet ikke få tanken, at der også var en illusion, der bristede. At du kunne blive i tvivl, om de så kunne være til hjælp?”

Heidi: “Sådan fik jeg det ikke – ikke her i hvert fald. Jeg kunne godt lide, at vi kom mere i øjenhøjde, og begyndte at tale med nogle mere almindelige ord.”

Så modsat bekymringen, om hvorvidt medarbejderens fortællinger fra deres eget liv kunne skabe en følelse af mindre brugbarhed som samtalepartner for brugeren, kastede forløbet lys på en anden vinkel, der handlede om *større* brugbarhed.

Brugernes erfaringer som kilde til læring

En anden betænkelighed, som fyldte ved forløbets begyndelse, var, om brugernes deltagelse ville betyde et fald i det faglige niveau, så der ville gå noget fra medarbejderne og gøre deres udbytte af kurset mindre. Denne bekymring viste sig ikke at gå i opfyldelse. Tværtimod kom brugernes deltagelse til at tilføre forløbene noget værdifuldt og øge medarbejdernes udbytte af kurset. Dette især i kraft af brugernes mulighed for at fortælle og reflektere fra en anden position end medarbejdernes. Ingen læring bliver mere praksisnær end den, der formidles af mennesker, der har oplevet tingene på egen krop og sjæl. Medarbejderne lærte derfor meget af brugerne om virkningen af forskellige metoder, erfaringer fra mødet med “systemet” og betydningen af at få en diagnose. For eksempel delte Poul følgende fortælling med resten af holdet til modulet om inklusion:

Poul: “Jeg havde en periode for nogle år siden, hvor jeg var meget presset. Det fik mig til at tale grimt og råbe højt. Derfor fik jeg forbud mod at komme på Jobcentret.”

Jacob: “Og hvad tænker du om det i forhold til vores snak i dag om inklusion.”

Poul: “Jeg tænker, at jeg blev ekskluderet.”

Jacob: “Hvad ville det have været godt, at nogle professionelle havde haft øje for, tænker du?”

Poul: “At jeg havde brug for det modsatte. At jo mere dumt man opfører sig, jo mere har man brug for, at nogen prøver at få én inkluderet.”

Et andet eksempel på denne “udsigt indefra” stammer fra et modul, hvor vi talte om spørgsmålstyper. Hanne, der har haft en diagnose som mani-depressiv, havde i den forbindelse følgende pointe:

Hanne: “I skal bare vide, at den slags spørgsmål ikke ville give mening at stille mig, når jeg er i den maniske tilstand.”

Jacob: “Fordi ...?”

Hanne: “Fordi når jeg er dér, så synes jeg jo ikke selv, at der er et problem. Så synes jeg, at det går godt, og at det er jer andre, der har et problem.”

Jacob: “Så hvad ville være mere brugbare spørgsmål at blive stillet, når du er i den maniske tilstand?”

Hanne: “Nogle spørgsmål, der interesserer sig for, hvordan jeg oplever tingene her og nu – i stedet for spørgsmål, der bare vil have mig trukket ud af den tilstand.”

Et sidste eksempel på brugerperspektiver stammer fra det modul, hvor vi talte om skriftlig kommunikation. Her havde Vibeke følgende refleksion:

Vibeke: “I alle papirer, der handler om mit forløb, står der på de allerførste linjer, at jeg er en kvinde med et permanent

alkoholmisbrug. Men hvorfor skal det være det allerførste, man læser om mig? Og hvorfra ved de, at mit misbrug er permanent? Når det står på den måde, mister jeg også næsten selv troen på, at det kan blive anderledes.”

Poul, Hanne og Vibeke bidrog via disse eksempler med en gennemtestet og velunderbygget viden. Ikke testet og underbygget via forskning og teoretiske refleksioner. Deres viden udsprang af helt konkrete oplevelser fra deres eget liv, af hvad der virkede og ikke virkede. Den blev derfor også meget praksisnær og let omsættelig som en læring til medarbejdernes fremtidige kommunikation med og om andre brugere.

Et hold, hvor man ikke kun taler om det, men udøver det i praksis

En sidste gruppe eksempler handler om, at vi på holdene undervejs har måttet gøre mere end blot at tale om, hvad der fandtes af bagudrettede erfaringer. Vi har nemlig flere gange måttet finde konkrete måder at udleve teorien i praksis i de fællesskaber og i de relationer, som undervisningsholdene indeholdt. Dette blandt andet på grund af den store variation i deltagernes forhåndsviden og erfaringer med at være på kursus.

To af undervisningsmodulerne har heddet “Tilgængelighed” og “Inklusion”. På ét plan repræsenterede de to overskrifter det indhold, som undervisningen skulle omhandle. Men samtidig var “tilgængelighed” og “inklusion” også to helt aktuelle og nærværende faktorer, som vi skulle navigere i ud fra spørgsmålet “Hvordan gør vi dette hold tilgængeligt for alle deltagere, så alle føler sig inkluderet i fællesskabet og læringen?”.

Igen fandt vi i fællesskab en vej, hvor dette kunne lade sig gøre, uden at nogen skulle føle sig mindre værd end andre, og

uden at nogen skulle “bære over” med dem, der ikke kunne så meget. Som et godt eksempel udspillede følgende dialog sig på den første undervisningsgang på et af holdene:

Frederik: “Jeg vil bare lige sige, at jeg aldrig har været på kursus før.”

Jacob: “OK. Så hvad kunne det være vigtigt for dig, at vi andre gør?”

Frederik: “Måske vi kunne aftale, at vi også husker at hygge os i pauserne. Så bliver jeg mere rolig.”

Denne ordveksling endte på ingen måde med at placere Frederik i en position som én, vi andre skulle tage os særligt af. Jeg tænker, at den i stedet placerede ham i en position som en ret kompetent deltager, der havde øje for noget, som jeg somme tider godt kan glemme i min egen fokuserethed på formidlingen og det faglige. Bemærkning bidrog utvivlsomt til, at pausekulturen på holdet kom godt fra start, og selvom Frederik aldrig havde været på kursus før, lærte han mig den dag noget vigtigt om, hvordan man skaber gode forløb. En læring, som jeg tager med mig, og som jeg siden hen har trukket på ved opstarten af nye hold.

Når problemerne tager med på kursus

Der er en anden grund til, at vi på holdene ikke har kunnet nøjes med at tale om teorierne, men også har måttet skabe konkrete samværsformer, hvor vi udøvede de teoretiske pointer i praksis. Denne grund er, at der undervejs har kunnet opstå situationer, hvor deltagere kom under indflydelse af de problemstillinger, som er på spil i deres liv.

Ved opstarten af hvert hold talte vi en del om, hvad der kunne være brug for af “nødudgange”, og om, hvordan man

bedst kunne sige fra, hvis man ikke havde mod på en øvelse eller ikke kunne overskue at deltage en hel dag.

Men en dag oplevede vi en særlig variant, hvor en deltager var under indflydelse af nogle af sine tidligere traumatiske problemstillinger. Han virkede ikke til selv at være opmærksom på dette, og der opstod derfor et ingenmandsland, hvor ingen af os rigtig fik gjort noget. Eller vi blev i hvert fald i tvivl om, hvorvidt det, vi gjorde, var det rigtige. De medarbejdere, der var til stede, tænke vist mest, at det var mig som underviser, der burde gøre noget. Men jeg følte mig ikke som den mest kompetente i rummet i forhold til sådanne problemstillinger, så jeg satsede modsat på, at nogen af medarbejderne eller de øvrige brugere gjorde noget. Alt sammen med det resultat, at flere efterfølgende har givet udtryk for en tanke om, at nogen burde have gjort mere. På de næste hold forsøgte vi at lære af dette, ved at vi fra starten reflekterede over følgende spørgsmål: "Hvad skal vi gøre, hvis nogen kommer til at synes, at en anden deltager har det dårligt, uden at vedkommende selv oplever det sådan?"

At vi på denne måde undervejs fandt ud af at navigere i det, der skete, viste sig som den bedste måde at finde nye handlemuligheder på. Både i forhold til de konkrete situationer og i forhold til at skabe læring ud fra disse situationer. Hvad der var bedst at gøre i hver enkelt situation, kunne ikke på forhånd sættes på en fast formel. Men over tid udviklede og udbyggede vi vores fælles færdigheder i forhold til sammen at finde vejen videre, når situationerne opstod.

Der er så meget, vi deler

Jeg håber, at ovenstående eksempler har givet en fornemmelse af de mange fordele, vi oplevede af, at både medarbejdere, brugere og frivillige deltog på samme kursus. For at kunne fortælle historien,

har jeg måttet foretage det valg, at jeg i teksten har opdelt deltagerne i "medarbejdere" og "brugere". Dette er lidt paradoksalt, fordi en af kursernes store styrker netop har været, at de har formået at rykke lidt ved de fasttømrede kategorier, som det ellers er så oplagt at inddele hinanden i. Det har været en fornøjelse at se, hvordan der er opstået andre opdelinger i forbindelse med samtale-øvelser og gruppedialoger. "Er du også årgang '67?", "Ja, det kender jeg godt fra mine egne teenage-børn" og "Nå, har du også boet på Grønland" er eksempler på sætninger, der undervejs har skabt nye underkategorier og defineret nye fællestræk. "Der er så meget, vi deler", som de siger det på TV2.

Ved afslutningen af ét af holdene formulerede en deltager det på følgende måde: "Vi startede de her kurser som medarbejdere og brugere på kursus sammen. Men vi sluttede som en gruppe mennesker, som havde oplevet nogle ting og lært noget vigtigt sammen."

At blive et fællesskab, hvor vi ikke var "medarbejdere", "brugere", "de frivillige" "lederne" og "underviseren" men en gruppe mennesker, der sammen forsøgte at blive klogere på, hvordan vi bedst og ved fælles hjælp finder vej i livet, er måske det bedste billede af, hvordan holdene over tid helt konkret udøvede de fem overskrifter fra visionen for Center for psykosociale indsatser. Det blev ikke ved snakken. Det blev "tilgængelighed", "inklusion", "mødet med den anden", "samskabelse" og "sundhed" omsat til praksis.

Læring som noget vi samskaber

Denne udøvelse af teorien i praksis kombineret med værdien af brugernes viden, og den kraft, der har ligget i at få alle deltageres livserfaringer bragt i spil, har undervejs gennem forløbene også ændret min opfattelse af min egen opgave som

underviser på kurserne. Jeg ved ikke engang, om ordene “underviser” og “kursus” er de mest dækkende mere. Når jeg nu kigger tilbage over forløbene, tænker jeg mere, at jeg har været facilitator af en proces, tovholder for en tænketank eller formand for en række laboratorier. Kurserne har repræsenteret fællesskaber, hvor vi som en samlet gruppe mennesker er blevet en del klogere på, hvad der er virksomt og brugbart, når nogle af os bliver ramt af psykosociale vanskeligheder.

Jeg har bidraget med mine oplæg, medarbejderne har bragt deres faglighed ind, brugerne har tilføjet deres erfaringer, og de frivillige har stillet deres perspektiver til rådighed. Dét, der tilsammen kom ud af det, har genereret langt mere læring end det kompendie, som jeg udarbejdede fra begyndelsen af forløbene. Det har også betydet, at jeg er gået fra hver eneste kursusdag med en fornemmelse af at have lært mindst lige så meget nyt som de øvrige deltagere.

Recovery er en social proces

Af Irene Bendtsen

Det er forunderlige dialoger, jeg har været vidne til på de fælles kurser. Fortællinger, der har forvandlet en kultur. De har sået spirer og næret menneskers håb. En bevægelse har fundet sted: Undervisningsformen og forventningerne til rollen som underviser forandrede sig undervejs. Og deltagerne har bevæget sig – og bevæget hinanden.

Medarbejdere har været rundt i andre nye positioner end de forudsigelige, hvor deres faglige ekspertise giver dem en plads ved bordet i en målsættende eller definerende rolle. De har inviteret brugere og frivillige til undring og fælles refleksioner, engageret sig i den andens oplevelse af sagen, og tilsvarende har den anden engageret sig. Denne bevægelse omtaler Tom Andersen som et fællesskabende samarbejde, hvor *udtryk skaber indtryk, og indtryk skaber udtryk* (Andersen 1999). Vores dialoger har gjort indtryk, og jeg ser nye udtryk i organisationen hos medarbejdere og beboere. Det at vise usikkerhed, opleve at fejle og lære af situationerne til det fælles bedste giver

ærlige og engagerede relationer, som er centrale samtale- og samarbejdsredskaber i forandringsarbejde.

Brugere har på samme måde flyttet sig fra deres vanlige plads ved bordet – og gjort nye opdagelser, hvilket har givet anledning til nye fortællinger og perspektiver, som igen muliggør nye identiteter og indbyder til nye fællesskaber. Flere brugere har fået hul på drømme om at blive peer-medarbejdere og har efterfølgende meldt sig ind i nye fællesskaber og fået nye frivillige roller. En bruger har efter endt kursusforløb sat sine nye personlige erfaringer i spil ved at introducere disse i starten af nye kurser sammen med underviseren. Lokale medborgere har fået lyst til at indgå i frivillige sammenhænge i psykosociale rehabiliterings-arenaer. Og sidst men ikke mindst har brugere og medarbejdere indledt partnerskab med lokale borgere og virksomheder omkring foreningen MÆTVÆRK, som arrangerer fællesspisning og udvikler nye fællesskaber og netværk på tværs af byens borgere.

Vores fælles kurser har altså ikke bare inddraget borgere, medarbejdere og frivillige, men involveret dem i selve udførelsen af kurserne. De nye arenaer, vi skaber sammen, kommer mere og mere til at handle om, hvad borgere, medarbejdere og frivillige kan sammen, når vi fusionerer vores horisonter.

Vi er blevet opkvalificeret *live* i at øge vores tolerance over for uvished. Det ser jeg som en væsentlig kompetence i den recovery-orienterede, åbne og dialogiske samtale. Alle har været udenfor komfortzonen, hvor det ligeværdige og nysgerrige samarbejde har aktualiseret forholdet mellem faglig og personlig nærhed og afstand. Denne træning har hjulpet medarbejdere og brugere – os alle – til at få fat i det væsentlige i forandringsarbejde. Nemlig at forstå, hvorfor, vi gør det, vi gør. Og hvorfor vi ønsker forandringer. Læreprocesserne foregår ikke i beskrivelsen af, hvordan og hvad vi gør, eller i at nogen andre fortæller os, hvad vi skal gøre – men i at forstå *hvorfor*, det er vigtigt.

Bengt Karlsson (2013) taler om ideen om personlig faglighed og opfordrer fagpersoner til at vise mere af sig selv, for således at opfordre andre til at gøre det samme. Vi arbejder alle på forskellig vis for at få vores liv til at hænge sammen og give det mening. Vores personlige faglighed udvikler og træner vi gennem åbne dialoger om for eksempel recovery og ved at give feedback på, hvordan samarbejdet og dialogerne fungerer.

Når jeg i dag – knap to år senere – kører rundt til de forskellige afdelinger i Center for psykosociale indsatser og hører dialoger mellem medarbejdere og brugere, lytter jeg mig flere steder til små nye nuancer, nye toner og en recovery-tilgang med en anden klangbund. Flere ser i dag recovery i et relationelt og kontekstuel lys – som en social proces frem for en individualiseret proces. Den dannelse og det mangfoldige undringsfællesskab, vi blev en del af med hinanden, har styrket alle deltageres erfaringer med og forståelse af recovery, på hver sin måde, og givet mere håb, mod, stærkere stemmer og en større fornemmelse af fællesskab.

Litteraturliste

Andersen, T. (1999): "Et samarbeid – av noen kalt veiledning". I: Rønnestad, M.H. og Reichelt, S. (red.), *Psykoteraپیveiledning*, Oslo: Tano Aschehoug.

Karlsson, B. (2015): Kapitel 11, "New public Management, psykisk sundhed, faglig styring og personlig faglighed". I: Lihme, B. (red.), *Det sociales betydning for mennesker med Sindslidelse*, København: Akademisk Forlag.

Karlsson, B. og Borg, M. (2017): *Recovery – Tradisjoner, fornyelser og praksiser*, Oslo: Gyldendal Akademisk.

Novland, M., Larsen, B., Lund, H. og Rasmussen, J. F. (2011): Kapitel 5, "Pædagogik i et narrativt perspektiv". I: Holmgren, A. (red.), *Fra terapi til pædagogik. En brugsbog i narrativ praksis*, København: Hans Reitzels Forlag.

Obbekær, H., Rasmussen, K. og Bendtsen, I. (2017): Kapitel 9, "FIT i den psykosociale indsats". I: Bargmann, S. (red.), *Feedback Informed Treatment. En grundbog*, København: Akademisk Forlag.

Pedersen-Ulrich, J. (2016): "Samskabelse – en typologi", CLOU Skriftsserie.

Valla, B. (2017): Kapitel 12, "Implementering af FIT i Stange Kommune". I: Bargmann, S. (red.), *Feedback Informed Treatment. En grundbog*, København: Akademisk Forlag.

Om forfatterne

Jacob Folke Rasmussen
(født 1972)

Jacob har flere års uddannelse i narrativ pædagogik og formidling bag sig. Han har arbejdet som skoleleder, projektleder, supervisor, underviser og konsulent på børne-, unge- og voksenområdet i mange år.

Jacob har forfattet kapitler og artikler om narrativ pædagogik og inklusion.

Jacob har sit eget firma, Narrativt Selskab, og fungerer i dag som konsulent, supervisor og kursusholder.

Kontakt

Telefon: +45 20 27 15 79

Mail: jacob@narrativt-selskab.dk

Irene Bendtsen
(født 1963)

Irene arbejder som centerleder af psykosociale indsatser i Sorø Kommune. Hun har i mange år beskæftiget sig med ledelse, udvikling og uddannelse inden for recovery, psykosocial rehabilitering, borgerinddragelse, peer-støtte og beskæftigelse.

Irene var med til at stifte Dansk Selskab for Psykosocial Rehabilitering i 2007 – og er i dag en del af selskabets Interessegruppe for dokumentation og forskning.

Kontakt

Telefon: +45 24 48 64 08

Mail: irbe@soroe.dk